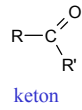
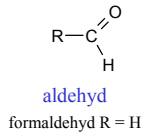

Aldehydy a ketony

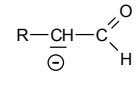
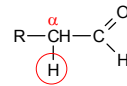
obsahují polární skupinu

typická reakce = adice

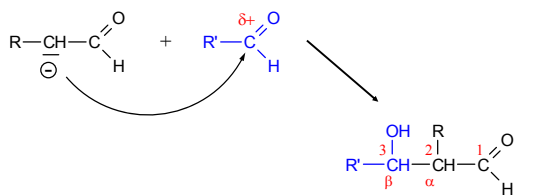
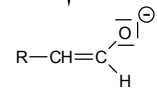
Aldolová kondenzace

Aldehydy a ketony mající na α -uhlíku vodík = slabé kyseliny

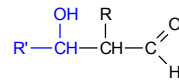
karbanion

delokalizace náboje

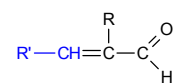

3-hydroxyaldehyd (β -aldol)

za vyšší teploty

β -aldol

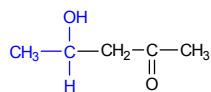

nenasycený aldehyd

Reakce acetaldehydu s acetonem

OH^-

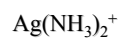

4-hydroxypentan-2-on
 β -hydroxyketon

Redoxní reakce aldehydů/ketonů

Aldehydy

- oxidace mírnými oxidačními činidly

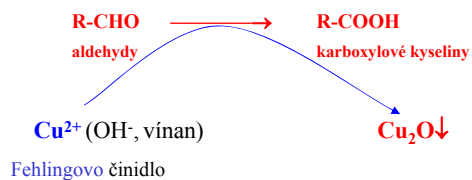

Tollensovo činidlo

Redoxní reakce aldehydů/ketonů

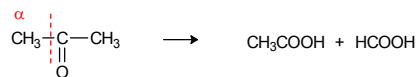
Aldehydy

- oxidace mírnými oxidačními činidly

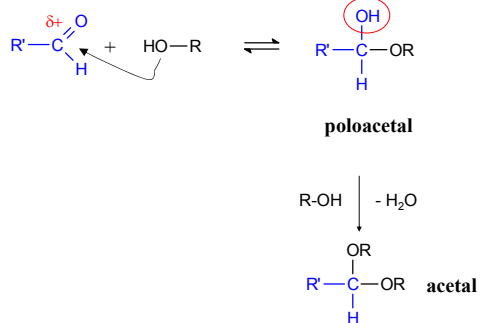

Ketony redukční vlastnosti nemají

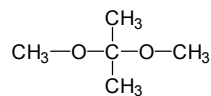
- silná oxidační činidla (KMnO_4) štěpí vazbu C-C mezi karbonylovým a α -uhlíkem za vzniku dvou molekul karboxylových kyselin

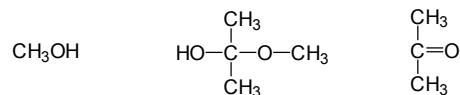
Adice alkoholu na karbonyl

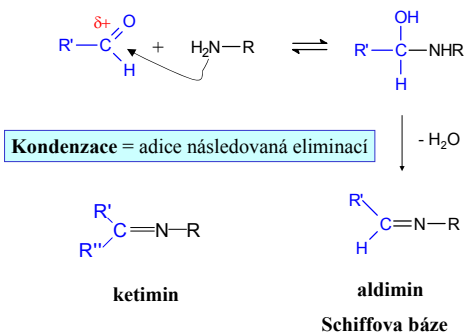
Typ sloučeniny??

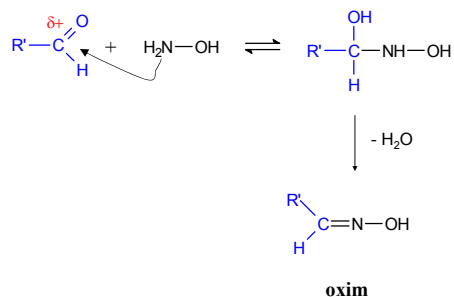
Co vznikne její hydrolyzou?

Adice primárních aminů na karbonyl

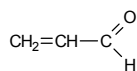
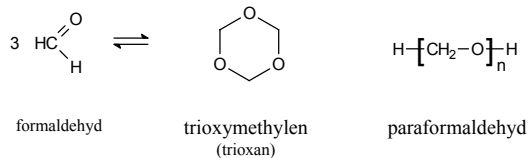

Adice hydroxylaminu na karbonyl

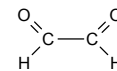

Polymerace aldehydů

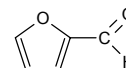
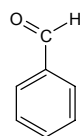
v kyselém prostředí

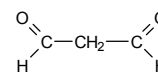
akrolein
akrylaldehyd
propenal

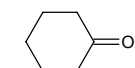
glyoxal
ethandial

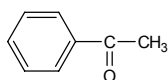
furfural
fural

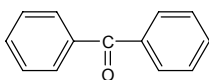
malondialdehyd

cyklohexanon

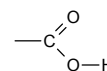
acetofenon
fenyl(methyl)keton

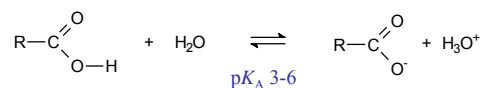
benzofenon
difenylketon

Karboxylové kyseliny

• karboxyl

• reakce s vodou

Nasyčené alifatické monokarboxylové kyseliny

Počet C	Vzorec	Název (triv./syst.)	Sůl
1	HCOOH	mravenčí (methanová)	formiát
2	CH ₃ COOH	octová (ethanová)	acetát
3	CH ₃ CH ₂ COOH	propionová (propanová)	propionát
4	CH ₃ (CH ₂) ₂ COOH	máselná (butanová)	butyrát
5	CH ₃ (CH ₂) ₃ COOH	valerová (pentanová)	valerát
12	CH ₃ (CH ₂) ₁₀ COOH	laurová (dodekanová)	dodekanoát
16	CH ₃ (CH ₂) ₁₄ COOH	palmitová (hexadekanová)	palmitát
18	CH ₃ (CH ₂) ₁₆ COOH	stearová (oktadekanová)	stearát

Nenasycené alifatické monokarboxylové kyseliny

akrylová kyselina   CH₂=CH-COOH
propenová kyselina
akrylát

olejová kyselina   CH₃(CH₂)⁹CH=CH(CH₂)⁷COOH
cis-oktadec-9-enová
oleát

Alifatické dikarboxylové kyseliny

Počet C	Vzorec	Název	Sůl
2	HOOC-COOH	šřavelová (ethandiová)	oxalát
3	HOOC-CH ₂ -COOH	malonová (propandiová)	malonát
4	HOOC-(CH ₂) ₂ -COOH	jantarová (butandiová)	sukcinát

Alifatické dikarboxylové kyseliny

Počet C	Vzorec	Název	Sůl
5	HOOC-(CH ₂) ₃ -COOH	glutarová (pentandiová)	glutarát
6	HOOC-(CH ₂) ₄ -COOH	adipová (hexandiová)	adipát
4	HOOC-CH=CH-COOH	fumarová (<i>trans</i> -butendiová)	fumarát
4	HOOC-CH=CH-COOH	maleinová (<i>cis</i> -butendiová)	maleinát

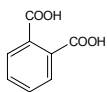
Aromatické karboxylové kyseliny

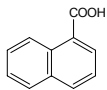
benzoová
benzenkarboxylová
benzoát

fenylactová

ftalová
benzen-1,2-dikarboxylová
ftalát

1-naftoová
naftalen-1-karboxylová

1-naftoát

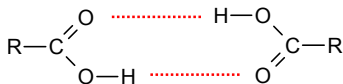
Mastná kyselina

- alifatická monokarboxylová kyselina, kterou lze získat hydrolyzou přirozených tuků

Vyšší mastné kyseliny

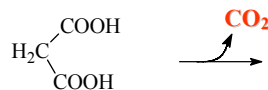
- (více jak 10 uhlíků) rozpustné v roztocích alkalických hydroxidů → soli

Dimery karboxylových kyselin

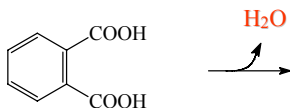
Jak reagují dikarboxylové kyseliny při zahřívání?

- dekarboxylující kyseliny

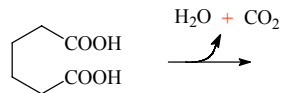
malonová kyselina

- dehydratující kyseliny

ftalová kyselina

- dehydratující a dekarboxylující kyseliny

adipová kyselina

Funkční deriváty karboxylových kyselin

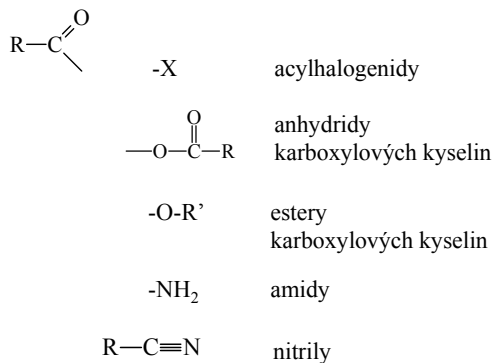
- hydroxyl OH nahrazen jinou funkční skupinou
- jednovazný zbytek kyseliny **acyl**

- zakončení acylu **-oyl**   např. heptanoyl, oleoyl, steraoyl

výjimky: formyl   sukcinyl
               acetyl   oxalyl
               propionyl   benzoyl
               butyryl   akryloyl

Typy funkčních derivátů

Funkční deriváty karboxylových kyselin

- **nejreaktivnější** acylchloridy a anhydridy
- **hydrolyzou** funkčních derivátů vzniká výchozí karboxylová kyselina

Estery

Kyselá hydrolyzá

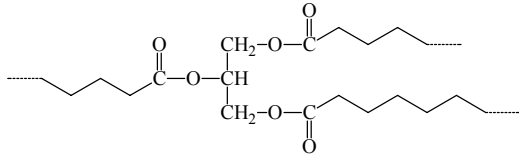

Alkalická hydrolyzá (zmýdelnění)

Estery

- Lipidy (tuky a oleje) - např. **triacylglyceroly**

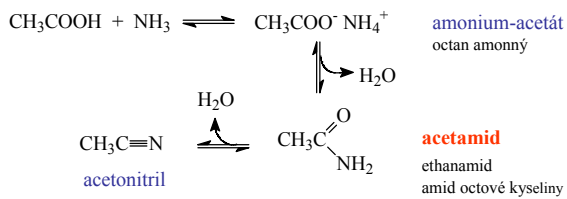

Amidy

- amid $R-CO-NH_2$
- N*-alkylamid $R-CO-NH-R'$
- N,N*-dialkylamid $R-CO-NR_2'$
- amidová vazba** vazba C-N v seskupení $-CO-N<$
- peptidová vazba** amidová vazba mezi aminokyselinami v proteinech

Amidy - vznik

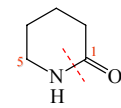
- a) zahříváním kyselin s NH_3 nebo aminy

- b) acylace NH_3 nebo aminů

Laktamy

- intramolekulární cyklické (vnitřní) amidy
- vznikají ze 4-amino- a 5-aminokyselin

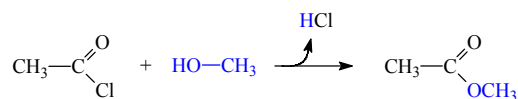

piperidin-2-on

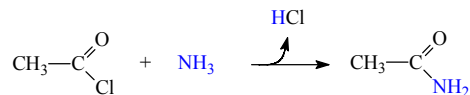
Acylhalogenidy

- v živých organismech se nevyskytují
- velmi reaktivní, acylační činidla

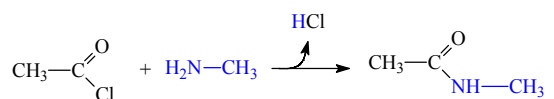
- s alkoholy $\rightarrow$ **estery**

- s amoniakem $\rightarrow$ **amidy**

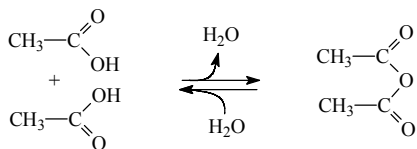

- s aminem $\rightarrow$ ***N*-alkylamidy**

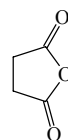

Anhydridy kyselin

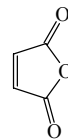
- velmi reaktivní, acylační činidla

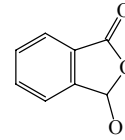
Intramolekulární cyklické anhydridy

sukcinanhydrid

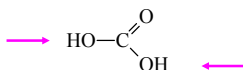

maleinanhydrid

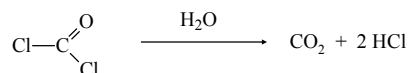
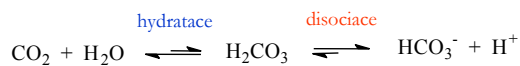

ftalanhydrid

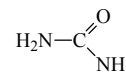
Deriváty kyseliny uhlíčné

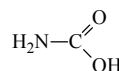
- nestálá kyselina, nelze ji izolovat
- existuje jen ve vodném roztoku

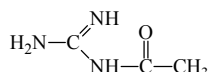
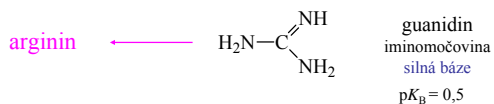
fosgen
karbonyldichlorid
dichlorid kyseliny uhlíčné

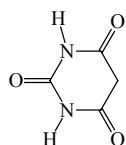
močovina
urea
karbamid
diamid kyseliny uhlíčné

karbamová kyselina
amid kyseliny uhlíčné
acyl = karbamoyl

acetylmočovina

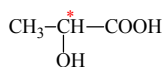

barbiturová kyselina

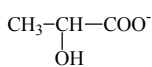
Substituční deriváty karboxylových kyselin

- náhrada atomu H v uhlovodíkovém zbytku kyseliny funkční skupinou (-X, =O, -NH₂, -OH)
- možnost vzájemného ovlivňování COOH a funkční skupiny v závislosti na jejich poloze

Hydroxykyseliny

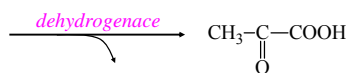

mléčná kyselina
2-hydroxypropanová

laktát

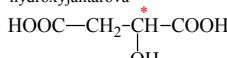
L-laktát - konečný produkt anaerobní glykolýzy
D,L-laktát - mléčné kvašení (jogurty, kefíry ...)

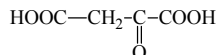
pyrohroznová kyselina (pyruvát)
2-oxopropanová

jablečná kyselina (malát)

hydroxybutandiová
hydroxyjantarová

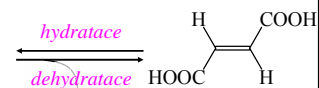

hydrogenace

oxaloctová kyselina (oxalacetát)

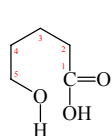
oxobutandiová kyselina

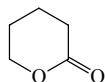
fumarová kyselina

Laktony

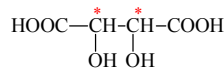
- cyklické (vnitřní) estery
- vznikají intramolekulární esterifikací 4-OH a 5-OH kyselin

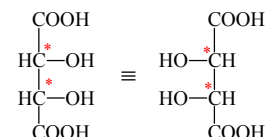
5-hydroxypentanová kyselina

pentano-5-lakton

vinná kyselina (tartarát)
2,3-dihydroxybutandiová
2,3-dihydroxyjantarová

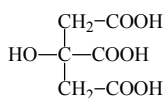

teoreticky $2^2 = 4$ isomery
ve skutečnosti 2 antipody

identické isomery (*meso*-forma)
opticky inaktivní

vínan draselno-sodný

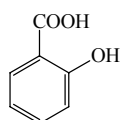
(Seignettova sůl) - součást Fehlingova činidla na důkaz redukujících látek

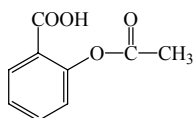
citronová kyselina (citrát)
2-hydroxypropan-1,2,3-trikarboxylová

in vitro → nesrážlivost krve (váže Ca^{2+})

acylpyrin, anopyrin, aspirin

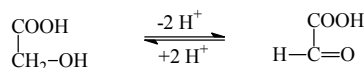
salicylová kyselina
2-hydroxybenzoová

o-acetylsalicylová kyselina

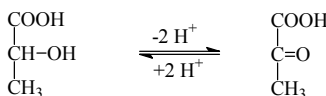
Oxokyseliny

- vznikají oxidací hydroxykyselin

hydroxyoctová

glyoxalová kyselina
oxoethanová

mléčná

pyrohroznová (pyruvát)
2-oxopropanová

